

Kommentar

Olav Storm Jensen

Leder af uddannelsen i Bioeksistentiel Psykoterapi. Sensetik Institutet

Kroppen i nuet og virkeligheden - om sandhedens fænomenologi og subjektivitetens kvalificering

Kære Søren. Det falder mig naturligt at skrive min kommentar til din artikel om bevidsthedsfunktionen i denne brevagtige du-stil. Jeg har været glad for at blive bedt om at skrive kommentar til artiklen. Det har været interessant at få dit sæt af tanker om et *styrebillede* af bevidsthedsfunktionen for den professionelle praktiker som et plankeværk at spille mine egne tanker op ad. Jeg opfatter mig selv som en af den samme slags tanker/praktiker-fagpersoner som du. Og så er det jo interessant at konstatere, *hvor* forskellige *styrebilled-resultaterne* af vores tænke/praksis-studier tager sig ud.

Jeg kan godt lide dit begreb *styrebillede*, og det, at vi her taler teori ud fra relevansen fra et funktionelt perspektiv, har jeg, som det vil fremgå af det følgende, virkeligt tænkt mig at tage dig på ordet på.

Nogle af de helt afgørende orienterende dimensioner i mine egne *styrebilleder* handler om *selvbilleder*, om en *væren/gøren skelnen*, om *sand/falsk orientering* og om *virkelighedskvalitet*.

I din tekst ser jeg dig forholde dig med den yderste forsigtighed til temaer omkring sandhed og virkelighed. Jeg ved ikke om det afspejler en socialisering til en omgang med social-konstruktivistisk tænkende fagpersoner (som jeg kunne gætte på), men der, hvor du træder *allermest forsigtigt*, synes jeg altså noget af det *allervigtigste* ligger for mig.

Hvordan kan det nu gå til at dine og mine tanker om *styrebilleder* bliver så forskellige? - Måske er der en slags nøgle til forskellen i det, du skriver s. 40, hvor du siger, at der til karakteristikken af en bevidsthedsrumstilstand *i nuet* kræves *andre* beskrivelsesredskaber end modellen. Mine *billeder* handler om nuet, ikke alene om nuet, men i høj grad om nuet. Men jeg kan altså heller ikke rigtigt se, hvordan brugbare *styrebilleder* kan undgå det. Det er jo *i nuet vi skal styre*. Det er i nuet subjektet eksisterer. Det er i nuet, jeg som proceshjælper skal træffe mine valg af, hvad jeg gør - med det formål at fremme at klientens valg i nuet bliver sådanne, som bringer ham ud over den handleblokering, som er problemet.

Historien om den dumme vej. Jeg ikke kan give dig et grafisk modelkort af mit *styrebillede*, men jeg kan give dig et helt andet slags billede, som i den grad fungerer som et *styrebillede* for mig.

Visuelt er det billedet af en ung mand, som trasker afsted ud ad en smålandsk grusvej omgivet af skov, marker, stengærder og falunrøde træhuse!

Historien bag dette billede (som er autentisk - og som man også kan finde i Storm Jensen, 1998) er den, at den unge mand som forskende psykologistuderende er deltager i et weekend-seminar en gang først i 70-erne sammen med nogle lærere og medstuderende på en skøn, svensk ødegård. Hele gruppen har været ude på en travetur i skoven efter formiddagens diskussioner, og han har på hjemvejen valgt at forlade gruppen for at prøve at skyde sin egen genvej hjem til gården. Han har regnet med at han, da han fra skoven kom ud på den nord-sydgående vej, som førte gennem gården, befandt sig et sted syd for gården og er derfor drejet mod nord. Nu har han gået 1 1/2 time nordpå ad vejen, og han er forlængst blevet klar over, at hans opfattelse af at være kommet ud på grusvejen syd for gården må have været forkert. Det må have været nord for gården. Så han vandrer faktisk længere og længere væk fra den. Lige nu går han og undrer sig såre over det, han faktisk gør. Han har forlængst erkendt, at han faktisk går den forkerte vej, men han har ikke kunnet få sig selv til at standse op og vende om, fordi - som han fortalte os andre ved hjemkomsten, fundet af dem, der kørte ud i bil for at lede efter ham - *han ikke kunne bære dermed at erkende, at han havde gået så langt den forkerte vej*. Han undrede sig over sig selv, for han kunne godt se det helt irrationelle i det, han gjorde. Han erkendte jo faktisk det, han "ikke kunne bære at erkende", men han gik alligevel videre, også selvom han godt kunne se, at han hele tiden gjorde det, han ikke kunne bære, værre og værre.

Selvbilleder, væren/gøren, sand/falsk og virkelighedskvalitet. Paradokset i den unge mands situation kan, så vidt jeg kan se, ikke forstås, medmindre man får begrebet *selvbillede* med ind i analysen. Det, at have gået så langt den forkerte vej, bliver for ham åbenbart ikke bare noget, han har *gjort*, eller noget, der er *sket* for ham, noget så menneskeligt som at han har taget fejl. Det kommer for ham til at vise hen til *noget han er*, nemlig dum. Og fordi han ikke kan bære at opleve sig så dum, fordi han er flov over sig selv, går han videre. Hans *negative selvbillede* får altså lov til at styre hans handling på denne måde. Han bruger sin energi på at prøve at gå fra det negative selvbillede og ikke på f. eks. at undersøge om det egentlig er et *sandt* eller et *falskt* billede (det var falskt, han var en overordentligt begavet ung mand), eller på at se, hvad der kunne komme ud af at se på sig selv med kærlige, medfølelse øjne i stedet for de fordømmende: det er da synd for mig, at jeg har dummet mig og har taget fejl og har været læn-

ge om at opdage det, men det er da endnu mere synd, hvis jeg bliver ved med at gøre fejlen værre.

I dette eksempel er der yderligere det meget interessante forhold, at han faktisk godt *ved*, hvad han gør. Men denne viden *tages ikke alvorligt*. Den holdes på en eller anden måde på en slags distance. Den er der, men den *uvirkeliggøres* åbenbart på en eller anden vis. Den får ikke lov til at *virke* i hans handlevalg.

Man kan her lave det tankeeksperiment, at en eller anden standser ham på vejen og beder ham gøre rede for, hvad han egentlig skal og gør. Efter at han så åbenhjertigt har gjort rede for, at han er på vej mod en gård, der ligger mod syd, men vandrer mod nord, fordi han ikke kan holde ud, at han har været så dum at gå langt den forkerte vej, og at han godt kan se, at han på den måde gør netop dét værre og værre, som han gjorde det for at undgå - kan man så forestille sig, at han vil sige farvel til personen og genoptage vandringen nordpå? Det er svært, ikke sandt? - meget sværere end hvis han bare havde fået lov til at fortsætte derudad.

Samtalen har jo ikke givet ham noget nyt billede situationen. Den har ikke ændret eller tilføjet noget til hans *erkendelse* af den, der er ikke sket nogen *opbrydning*, *selektion* og *rekombination* af kognitive kort (s. 25 og 31). Hvis samtalen har den virkning, at han vender om og begynder at gå mod syd eller måske træt sætter sig ned i vejkanten og venter på, at nogen skal finde ham, må det være fordi, den har understreget *virkelighedskvaliteten* ved hans viden, sådan at den dermed har fremmet hans *alvorligttagelse* af den. Det, at standse op, det, at komme *tilstede i nuet* og det, at sætte ordene på overfor et andet menneske, er altså åbenbart noget af det, der kan skabe helt andre betingelser for virkelighedskvalitetens fremtræden eller mærkbarhed og dermed for erkendelsens muligheder for at influere *valget*, end det, bare at gå derudad alene. Den unge mands *opfattelse* af sagen her og nu er den samme, men hans måde *at være med* sagen her og nu er ændret på en måde, der kan gøre den afgørende forskel på, hvordan han handler.

Forståelses-/beskrivelsesvidenskab og handlingsvidenskab.

I min diskuterende læsning af din artikel har den begrebssondring mellem forståelses-/beskrivelsesvidenskab og handlingsvidenskab, som du introducerede i din bog *Psykologi som handlingsvidenskab* (Willert, 1987), som det vil fremgå, været et vigtigt værktøj. Det styrebillede for videnskabsforståelse, der ligger i denne begrebssondring, har jeg, siden jeg læste bogen, ofte fundet særdeles nyttigt. Her har du leveret et styrebillede, som jeg virkelig har købt. Det er jo så interessant, at det altså faktisk er dig selv, der har leveret mig det værktøj, som jeg også finder relevant i opklaringen af, hvordan vores styrebilleder har fået en så forskellig karakter, som de har. Jeg mener simpelthen, at du på nogle afgørende punkter, til trods for at du, med dit erklærede funktionelle sigte, klart må opfattes som ude i et handlingsvidenskabeligt ærinde, faktisk i din fremstilling kommer til at forveksle, hvad der er forståelses-/beskrivelsesvidenskabeligt og handlingsvidenskabeligt relevante ræsonnementer.

Jeg kan ikke være forståelses-/beskrivelsesvidenskabeligt uenig med dig i det billede af bevidsthedsfunktionen, som din model repræsenterer. Du sætter 'sagen (her & nu)' i centrum, orienterer den i en rumlig

indre/ydre dimension og en tidslig fortids/fremtids dimension og får af denne orientering en firdeling af bevidsthedsrummet i fire aspekter frem: 'Beretningen', 'Bagagen', 'Begæret' og 'Beslutningen'. - Jo, sådan kan bevidsthedsfunktionen i sin kontekst da godt beskrives.

Som *styrebillede*, modellens *funktionelle* eller *handlingsvidenskabelige* betydning, som et kort at *orientere* sig og *styre* efter i den professionelle opgavesituation, vil jeg da heller ikke frakende den enhver brugbarhed. Men jeg synes altså, det er nogle andre dimensioner, jeg har afgørende *brug for* i mit styrebillede, *ikke kan undvære*, hvis jeg skal løse min opgave, hvadenten den handler om den individuelle eller den samarbejds-mæssige handleblokering.

Validering og alvorligttagelse. Det billede af *opgaven* for den professionelle, du tegner, handler om at være medvirkende til en *opbrydning* af informationsstrukturer eller kognitive kort og ved *selektion* og *rekombination* at sammenbygge nye, der kan vise vejen ud af den eksisterende handleblokering (se f.eks. s 25 og 31). Billedet synes at tegne den professionelle rolle som den at være en art *kreativitetshjælper* for klientens problemløsningsstækning.

Når jeg kigger på, hvad jeg i mit daglige klientarbejde egentlig hjælper mine klienter med, sat på tilsvarende begreber om kognitive kort, så synes jeg ikke funktionsbegreberne *opbrydning*, *selektion* og *rekombination* er dem, der dækker det allervæsentligste. Den afgørende proceshjælp oplever jeg finder sted, når jeg assisterer mine klienter i at *identificere* og *revidere falske kognitive kort*. Dét, hvor jeg i reglen ser mig selv gøre den afgørende professionelle gavn - ser min indsats gøre den forskel, som gør en forskel - er der, hvor jeg assisterer mine klienter i *valideringsprocesser* på relevante kognitive kort. Herudover er det assistancen til *alvorligttagelsen* af den nye erkendelse (dens konsekvens i handling), og her spiller assistancen til *virkelighedskvalitetens mærkbarhedsgørelse* (bl. a. ved kropsligt nærvær) en afgørende rolle.

Det er altså de kognitive korts *sandhedsværdi*, der undersøges, altså kortenes forhold til *virkeligheden*, de 'landskaber', de skal være kort over, den virkelighed, som den blokerede handling skal foregå i.¹

Men sådan nogle ord som sandhed og virkelighed, er du altså (åbenbart med tiden, det ser anderledes ud i dine ældre tekster) blevet uhyre forsigtig med at omgås. Du skriver f. eks.

"Umuligheden af nå til en endegyldig erkendelse af virkeligheden betyder ikke, at det er umuligt for praktiske formåls skyld at tale om den relative gyldighed af, eller om tilsyneladende gyldighedsforskelle mellem en persons eller personers ekspliciterbare virkelighedsrelaterede opfattelser (kognitive kort)." (s. 38)

¹ Det kognitive kort, hvis *validering* gennem min praksis er tonet frem for mig som det centrale i samtlige de problematikker, jeg kan se mig som professionel psykologisk hjælper overfor, er blevet *selvbilledet*. Min praksiserfaring har faktisk for mig affødt den enhedsteori, at problemkernen bag samtlige problemfremtrædelser er *falske, negative selvbilleder* dannet ved *uautentisk identitetspejling*. Om dette kan man læse nærmere i Storm Jensen, 1998.

“... tilkendes relative grader af gyldighed, nemlig med reference til de arter af forehavender, de synes at kunne facilitere virkeliggørelsen af.” (s. 39)

Den *relative* gyldighed! - *tilsyneladende gyldighedsforskelle!* - *relative grader af gyldighed!* - Når jeg ser klienters afgørende kvalitative spring i deres bio-eksistentielle problemløsningsproces ske i øjeblikke, hvor de med fuld styrke og sikkerhed, måske med en dirrende engageret krop eller mens fuldmønte tordnende slag drøner ned i sækkepuden, kan sige (eller råbe): “Ja, *sådan* er det!” eller “Det er fandme løgn!” eller “Dét er virkeligheden!” etc.

De der “relativ gyldigheds”-formuleringer har for mig at se i hvert fald ikke styrebilledkvaliteten at “skabe mental aflastning for klienten” (fodnote 3, s. 7). Set i forhold til hvor afgørende vigtig for orienteringen i det mellem menneskelige liv, det er at kunne sige ‘det er sandt’ og ‘det er løgn’ om virkelighedsrelaterede opfattelser (og det er vel den helt overvejende relevante type af opfattelser i problemløsningsarbejdet) må den slags formuleringer være ikke *af-* men *belastende*. Jeg vægrer mig også ved at tro, at du faktisk taler med dine klienter på den måde - endda også ved at tro, at du taler med dig selv på den måde, når du ikke lige skriver videnskabelige tekster.

Prøv lige at forestille dig klienten, der i en fiktiv dialog med sin mor udtaler: “Dit billede af mig som et dårligt menneske, der burde skamme sig over at være ond ved dig, har en mindre grad af relativ gyldighed end mit eget billede af mig selv som et menneske, der kun vil det bedste, med reference til at synes at kunne facilitere virkeliggørelsen af mit forehavende om!”

I citaterne ovenfor giver du så vidt jeg kan se på én gang den forståelses-/beskrivelsesvidenskab - handlingsvidenskab *sondring*, som jeg synes er relevant - og så en *sammenblanding* af de samme perspektiver! Det første, i og med at du siger, at det almene og principielle forhold omkring erkendelsens uafsluttelighed ikke umuliggør tale om gyldighed for praktiske formåls skyld. Og derpå det andet, i og med at du om sandhedsværdi i praksis formulerer dig med besværgelsesformuleringer overfor princippet: ‘*relative*’, ‘*tilsyneladende*’, ‘*grader*’.

Min pointe er her, at på det *erkendelsesplan*, der handler om, hvad mennesker gør og siger og er i med hinanden, *det konkrete livsplan*, har sand og falsk og virkeligt og uvirkeligt faktisk fuldstændig solid og indiskutabel mening og er ganske uundværlige dimensioner at operere med - helt uden gradbøjninger og relativiseringer - helt uafhængigt af det principielle erkendelsesvilkår, at subjekt og objekt er forbundne, så subjektet aldrig kan ophæve sig selv.

Sandhed handler om overensstemmelsen mellem en opfattelse, et billede, en beskrivelse af eller et udtryk for noget - og så dette ‘noget’. Opklaringer af eventuelle uoverensstemmelser mellem sådanne størrelser i den konkrete mellem menneskelige livsverden er helt uproblematisk uafhængigt af forståelses-/beskrivelsesvidenskabens problemer med ‘den endelige sandhed’ om noget - og helt uafhængigt af praksisverdenens magtproblemer med ‘autoritative sandheder’.

Det betyder noget, når f.eks. en part i en parterapi forstår, at hans partner siger: “Hør mig! Jeg elsker dig, men det gør mig frygteligt ked af det, når du gør sådan der” og ikke det, han opfattede: “Du er et ondt og dårligt menneske, og jeg kan ikke lide dig”. Det har al mulig god mening at tale om en rigtig eller forkert, en sand eller falsk opfattelse i den sammenhæng.

Så vidt jeg kan se, lader du dig af forståelses-/beskrivelsesvidenskabelige grunde skræmme fra at have med sandheds- og virkelighedsspørgsmål at gøre, sådan at dit styrebillede kommer til at mangle nogle dimensioner, jeg mener er handlingsvidenskabeligt nødvendige:

“Dén mulighed kan følgelig ikke udelukkes, at det, klienten formulerer som sit bevægelsesønske rent faktisk snarere er udtryk for klientens forsvarsprægede ønske om tildækning og tilsøring af den rettedhed, der de facto foranledigede ...” (s. 22)

“Problemet, der knytter sig til den professionelles indlevelse i klienten, som til al indlevelse overhovedet, er selvfølgelig, kortest muligt sagt, at den professionelle er sig, og ikke er klienten. Dén mulighed kan ikke udelukkes, at den professionelles forholdemåde til klientens Her & Nu-formulerede bevægelsesønske, mere styres af hans egne rettetheder i forhold til eget liv, professionelt som privat, end de styres af en specifik differentiell indlevelse i klientens liv. Med et terminologisk lån fra psykoanalysen benævnes denne problemstilling modoverføring.” (s. 23)

I begge disse citater bruges den logiske figur ‘*Dén mulighed kan ikke udelukkes*’, som, så vidt jeg kan se, er forståelses-/beskrivelsesvidenskabeligt relevant. Grundvilkåret om erkendelsens uafsluttelighed gælder al erkendelse og derfor naturligvis også her. *Men hvorfor fremhæve det netop her?* Som det bruges her, kommer det til at ligne en art *rationalisering af en opgivelse* overfor de *handlingsvidenskabeligt afgørende relevante problematikker*, der handler om, hvad den professionelle kan (og derfor bør) gøre for i videst muligt omfang at kunne kende forskel på autentisk og forsvarspræget snak - og for at holde sin indlevelse i klienten klar af sine egne rettetheder - *hvad han kan gøre for i praksis - så vidt muligt - faktisk at udelukke de nævnte muligheder*.

At subjektivitetens grundvilkår ikke kan ophæves er ikke det samme som at *subjektivitetens kvalificering* ikke er et handlingsvidenskabeligt både *meningsfuldt og nødvendigt* projekt.

Kroppen og subjektivitetens kvalificering. På dette punkt er det, at vores resultater af vores studier adskiller sig allermest radikalt. Lige her er det, at mine baggrunde for mine praksisstudier - i Tranekjær-fænomenologi² og i kroporienteret

² Det er flerlags-strukturen i emnelæren: emne-fremtrædelsesform relationen eller trinforskellighedsprincippet, sammen med rekursbasisbegrebet (Tranekjær Rasmussen, 1956), der for mig danner et styrebil-

terapi - åbenbart har betydet en studievej eller forskningsproces, der har ført mig til de diametralt modsatte konklusioner af dine. På s. 22 skriver du om *kropslige selvaflæsninger*:

“... i passende samklang med klientens helt personlige, ja private kropslige selvaflæsninger: “Jo, dén formulering lyder rigtigt.”

Problemet, der kan knytte sig til sådanne kropslige selvaflæsninger, er at de kan vise sig variable grænsende til det vilkårlige, og dermed svære at fæste lid til.”

Min konklusion på mine erfaringer på dette punkt - og dermed mit helt basale fundament for min arbejdsform - er den stik modsatte: *De kropslige reaktioner og tilstande* er det *mindst vilkårlige* materiale, vi overhovedet kan få fra klienten - og fra os selv, *det allersikreste at fæste lid til*. - Validitetsproblemerne i denne sammenhæng knytter sig *ikke* til det *kropslige selvs funktion*, men til *aflæsningsfunktionen* - og *denne lader sig faktisk kvalificere*, netop ved *kroppen*.³

Interessant nok bruger du faktisk selv kropsselvaflæsninger *netop* i valideringsøjemed. I fodnote 27 (s. 35) skriver du om, hvordan du har vænnet dig til med mellemrum at stille din klient det enkle spørgsmål “*Hvordan har du det lige nu?*”

“med henblik på herigennem at få materiale til min løbende vurdering af, om vi aktuelt synes at være på rette spor, eller snarere på et galt spor.” (mine fremhævninger)

Lige så interessant er det, at du faktisk tidligere (Willert, 1981) netop har været inde på betragtninger over *kroppens rolle i subjektivitetens kvalificering*. I kapitlet om ‘Rådgiveren som resonanskasse’, afsnittet ‘Resonanskasse og krop’ skriver du om de erfaringer, du har gjort omkring foretrukne *siddestillinger* i forbindelse med rådgiverrollen. De har det tilfælles at rygsøjlen hviler lodret på sin understøttelsesflade og benene er trukket op eller ind under dig på den ene eller anden måde.

“Det jeg oplever som hensigtsmæssigt ved denne siddestilling er, at min krop i maksimal grad holder sig

oppe “af sig selv” uden støtte hverken fra faste opspændinger i musklerne eller fra andre støtteflader udefra end dem jeg har under mig. Noget lignende er selvfølgelig tilfældet, når jeg ligger ned, men liggende har jeg ikke den bevægelighed, og den skarpe modtagelighed som er en forudsætning for, at min uadrettede opmærksomhed har ordentlige funktionsbetingelser. Og samtidig sørger disse siddestillinger for, at jeg selv producerer et minimum af egenspændinger, som kan skygge for, eller maskere de spændingsmønstre, som er mine løbende “indre svar” på klientens signaler - de strenge hun får slået an. Siddestillingen er med til at sikre, at det, som min indadrettede opmærksomhed registrerer, er noget, der forholdsvis ublandet - formidlet gennem min krop - handler om klienten, snarere end at det er noget der handler om mig.” (Willert, 1981, s. 71-72)

Det er den linie og tankegang, du dengang var inde på, om kroppens rolle for subjektivitetens kvalificering i oplevelsen af både sig selv og andre, som jeg har studeret og udviklet teori og praksis ad og trænet mine egne og andres færdigheder i de sidste 25 år, med Bioeksistentiel Psykoterapi som produkt.

Det, jeg synes giver den afgørende problemløsningsnytte af at inddrage kroppen, ligger hverken i det fremad- eller bagudrettede aspekt, men derimod i dens *nutidige nærværsaspekt*. Modsvarende udtrykkene fra din model kunne vi tale om *Kroppen-som-eksistens* eller *Kroppen-som-virkelighed, her og nu*. Kroppen er i virkeligheden og kan ikke være andre steder. Kroppen kan ikke være virtuel (men vi kan naturligvis også have virtuelle tanker om dén). Vi kan også sige det på den måde, at kroppen står i et deterministisk forhold til virkeligheden, mens tanken står i et indeterministisk forhold.

De tanker, der indgår i problemløsningsarbejde - i virkeligheden - handler om virkeligheden og er altså i forhold til denne virtuelle. Vi kan *tænke* hvadsomhelst - om hvadsomhelst, men vi kan ikke *mærke og føle* hvadsomhelst i det givne her og nu. Dette betyder at kroppen kan forsyne os med en *rekursbasis* for *virkelighedskvaliteten* ved vores virtuelle tanker om virkeligheden, hvis vi rekurrerer tankerne til det kropslige plan: Hvis denne tanke om/opfattelse af virkeligheden er rigtig, betyder det, at jeg hvis jeg *ser* efter, så skal jeg se det og det, hvis jeg *mærker* efter, skal jeg mærke det og det etc.⁴

Jeg deler altså slet ikke det, jeg ser som din opgivelse overfor det handlingsvidenskabelige projekt om subjektivitetens kvalificering. Den linie, du var inde på i 1981-teksten kan give meget, meget mere, uhyre nyttig kompetence fra sig. Foruden det aspekt af *grounding*-dimensionen, som du var inde på, med den lodrette, balancerede ryg, er der en lang række andre kropsforhold angående åndedræt, holden (inde, ude, fast, væk), slip, åbnen etc. i forskellige kropssegmenter,

lede for, hvordan vi, trods subjektivitetens grundvilkår, i *virkelighedens verden* ikke er hjælpeløse overfor sandhedsspørgsmål. (Jvf. Storm Jensen, 1970 og 1977)

³ Det er dette grundforhold, der ligger bag valget af navnet *Sensetik*, såvel som navn for institutdannelsen omkring Bioeksistentiel Psykoterapi, som for den videnskab, der hviler på dette grundforhold: *Etik* - værdier i mellem menneskelig omgang - *er et spørgsmål om at mærke* - tilstrækkeligt og relevant opmærksomt efter. Grundtankegangen bag dette kan findes både i Wilhelm Reichs tanker om *biologisk kerne* og *naturlig moral* (Reich, 1971/1942) og i K. E. Løgstrups tanker om *de suveræne livsytringer* (Løgstrup, 1967). De værdier, der her er på tale, sandhed og relevans (virkelighed) tilhører den kategori, som Robert M. Pirsig kalder *intellektuelle værdier* (Pirsig, 1992).

⁴ Man vil måske i disse formuleringer genkende Tranekjær Rasmussens subjektive og intersubjektive identifikationsprocedurer - også kaldet relationsoverensstemmelseskalkuler (Tranekjær Rasmussen, 1956, Storm Jensen, 1977)

hvis bevidstgørelse kan trænes og kvalificere virkelighedsorienteringen i den menneskelige livsverden radikalt.

Jeg plejer som en huskeregel at tale om grounding som støtte for virkelighedskontakten og -orienteringen som '3 gange ned': 'At komme ned' i tre betydninger: 1) *ned i kroppen*, 2) *ned i tempo* og 3) *ned i det konkrete*. - Ned i kroppen for at supplere tænkningen med *at mærke*. - Ned i tempo fordi det at mærke er en langsommere erkendemodus end tænkningen - og for at få tid til at tænke sig bedre om. - Endelig tankemæssigt ned i så konkret en tænkning, at der kan *mærkes på det tænkte*: at den virtuelle tanks hypoteser eller spørgsmål stilles på det plan, hvor kroppen kan svare.

Det, at tage sandhed og virkelighed og ægthed eller autenticitet *alvorligt* er ikke nogen ligegyldig sag. At tage alvorligt, at vi faktisk godt kan mærke og se forskel på løgn og sandhed og på spil og ægthed, distance og nærvær i det praktiske menneskeliv - at vi i den forstand kan siges at have *værdianser*, herunder sandheds- og virkelighedssans, og at de er yderst afgørende for vores livskvalitet - det betyder noget.

Formlen 'Sandheden er ikke for os mennesker' kan bruges som en rationalisering af at vægte sin virkelighedssans lavere end sin konfliktskyhed, der hvor virkelighed og fordragelighed kommer på kollisionskurs. Det betyder noget, hvad man vælger. Det bliver sværere at være venner med alle, hvis man ikke kan/vil "bøje virkeligheden" for fordragelighedens skyld. Men vi lever *i virkeligheden*, den kan ikke bøjes. Hvad enten vi bøjer vores *billeder* af den eller ej, er det *virkeligheden*, der virker videre.

Det kan give stor, stor berigelse - og stor ballade, privat som professionelt, at tage disse ting alvorligt. Det kan betyde en polarisering af menneskers følelser for én - lige fra den dybeste påskønnelse til det inderligste had. - Og jeg kan ikke se, hvordan man som ægte menneskelivshjælper kan komme udenom det.

Referencer

- Løgstrup, K. E. (1967) *Opgør med Kierkegaard*. København: Gyldendal.
- Pirsig, R. M. (1992) *Lila - En undersøgelse af moral*. København: Schönberg.
- Reich, W. (1971/1942) *Orgasmens funktion*. København: Rhodos.
- Storm Jensen, O. (1970) Objektivitet/subjektivitet fænomenologisk betragtet. *Nordisk Psykologi*, 1970, 22, 260-273.
- Storm Jensen, O. (1977) E. Tranekjær Rasmussens emnelære - et forsøg på en præ-sentation. I: Nordenbo, S. E. & Friemuth Petersen, A. (red.) *Dansk filosofi og psykologi 1926-1976*, Bind 2, 139-152. København: Filosofisk Institut, Københavns Universitet.
- Storm Jensen, O. (1998) Psykoterapeutens autenticitet - terapiens afgørende led - Om at tage 'at tage klienten alvorligt' alvorligt nok. *Psyke & Logos*, 1998, 19, 271-286.
- Tranekjær Rasmussen, E. (1956): *Bevidsthedsliv og erkendelse*. København: Munksgaard.
- Willert, S. (1981) *Psykologisk rådgivning og terapi - erfaringer fra åbne rådgivninger*. Århus: Psykologisk Institut.
- Willert, S. (1987) *Psykologi som handlingsvidenskab*. Viby J: Kimære